НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
РАДА АДВОКАТІВ
УКРАЇНИ

UKRAINIAN NATIONAL
BAR ASSOCIATION
BAR COUNCIL OF
UKRAINE

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, буд. 3, 5-й поверх,
тел: +38 (044) 392-73-71
email: info@unba.org.ua, веб-сайт: www.unba.org.ua

5th floor, 3 Borysoglibska st., Kyiv, 04070, Ukraine
phone: +38 (044) 392-73-71
email: info@unba.org.ua, web-site: www.unba.org.ua

РІШЕННЯ № 87

Про затвердження роз'яснення щодо питань безпосередньої участі адвоката на вимогу суду в судових засіданнях в судовій залі всупереч умов договору адвоката з клієнтом

«25» вересня 2026 року **с. Плав'я, Львівська обл.**

Рада адвокатів України, розглянувши звернення адвоката [redacted] з приводу вимоги суду про безпосередню участь адвоката в судових засіданнях в судовій залі, всупереч умов договору адвоката з клієнтом в якому передбачено виключно дистанційна участь адвоката в судових засіданнях в режимі відеоконференції та інших пов'язаних питань, заслухавши доповідь представника адвокатів Чернівецької області у складі Ради адвокатів України Тельмана А.Г. з цього питання, врахувавши пропозиції, доповнення та зауваження членів Ради адвокатів України, керуючись приписами статей 55, 57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Положенням про Раду адвокатів України, Регламентом Ради адвокатів України, **вирішила:**

1. Затвердити роз'яснення щодо питань безпосередньої участі адвоката на вимогу суду в судових засіданнях в судовій залі всупереч умов договору адвоката з клієнтом (додається).
2. Секретарю Ради адвокатів України про прийняте рішення повідомити заявника, ради адвокатів регіонів, а також розмістити його на офіційному вебсайті Національної асоціації адвокатів України.

Голова Ради адвокатів України **/підпис/** **Лідія ІЗОВІТОВА**

Секретар Ради адвокатів України **/підпис/** **Ігор КОЛЕСНИКОВ**

Додаток
до рішення Ради адвокатів України
від «25» вересня 2026 року № 87

**Щодо питань безпосередньої участі адвоката
на вимогу суду в судових засіданнях в судовій залі
всупереч умов договору адвоката з клієнтом**

До Ради адвокатів України звернувся адвокат [redacted] з приводу надання роз'яснення як має діяти адвокат – захисник в кримінальному процесі: якщо суд всупереч договору захисника з клієнтом про виключно дистанційну участь в процесі в режимі відеоконференції, вимагає з'являтися в судові засідання за місцем знаходження суду, а також якщо суд вимагає явки адвоката в судові засідання, або інші вимоги, тоді як договір адвоката з клієнтом розірваний, про що суд повідомлений заздалегідь.

Рада адвокатів України, розглянувши вказане звернення адвоката [redacted], взявши до уваги підготовлену правову позицію представником адвокатів Чернівецької області у складі Ради адвокатів України Тельманом А.Г. з цього питання, керуючись статтями 3, 6, 19, 59 Конституції України, статтями 4, 20, 26, 27 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», статтями 6, 69 Правил адвокатської етики, статтями 7, 8, 9, 20, 45–47, 54, 336 Кримінального процесуального кодексу України, та пп. 1.36 пункту 1 розділу II Положення про Раду адвокатів України, роз'яснює таке.

Відповідно до частини першої ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Статтею 8 Правил адвокатської етики, затверджених 09.06.2017 Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року, зі змінами (далі – Правила адвокатської етики) додатково закріплено пріоритет інтересів клієнта.

Зокрема, незалежність адвоката у виконанні своїх професійних прав і обов'язків, передбачає його свободу від будь-якого зовнішнього впливу, тиску чи втручання в його діяльність з надання професійної правничої (правової) допомоги, здійснення захисту або представництва клієнта, зокрема з боку

державних органів, політичних партій, інших адвокатів тощо, а також від впливу своїх особистих інтересів (ст. 6 Правил адвокатської етики).

Відносини між адвокатом і клієнтом виникають на підставі договору про надання правничої допомоги (пункт 4 частини першої ст. 1, ст. 26, ст. 27 Закону). Саме договором визначаються види правничої допомоги, обсяг доручення, межі повноважень адвоката, порядок його участі у процесі та інші істотні умови взаємовідносин сторін.

Відповідно до частини четвертої статті 26 Закону адвокат зобов'язаний діяти в межах повноважень, наданих йому клієнтом, у тому числі з урахуванням обмежень щодо вчинення окремих процесуальних дій.

При цьому, суд не є стороною договору про надання правничої допомоги та не має повноважень змінювати його умови, розширювати межі повноважень адвоката або поновлювати договір, який припинений сторонами відповідно до закону та його умов.

Разом із тим адвокат, допущений до участі у кримінальному провадженні, набуває відповідного процесуального статусу, а порядок його участі у конкретному судовому засіданні визначається нормами кримінального процесуального законодавства та процесуальними рішеннями суду.

Таким чином, необхідно розмежовувати: договірні відносини між адвокатом і клієнтом; процесуальні відносини між адвокатом, судом та іншими учасниками кримінального провадження; повноваження суду щодо визначення порядку проведення судового засідання; повноваження органів адвокатського самоврядування щодо оцінки дій адвоката з точки зору правил адвокатської етики.

Стаття 336 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) зазначає, що судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження).

Отже, дистанційна участь є законним способом реалізації права на участь у судовому провадженні та може застосовуватися з урахуванням необхідності забезпечення безпеки осіб, за станом здоров'я, необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження, відстані, технічної можливості та наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

Водночас положення статті 336 КПК України не означають, що кожен учасник кримінального провадження має безумовне право вимагати проведення будь-якого судового засідання виключно дистанційно.

Рішення про проведення судового засідання в режимі відеоконференції приймається судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника кримінального провадження. Таке рішення має враховувати особливості конкретної процесуальної дії, необхідність забезпечення права на захист, можливість конфіденційного спілкування захисника з клієнтом, належну якість зв'язку та інші обставини.

Таким чином, умова договору про надання правничої допомоги щодо виключно дистанційної участі адвоката: є обов'язковою для адвоката і клієнта у їхніх взаємовідносинах; визначає погоджений сторонами спосіб виконання адвокатом доручення; не може бути довільно проігнорована адвокатом; сама по собі не позбавляє суд повноважень визначити процесуальний порядок проведення конкретного судового засідання.

Разом із тим суд, визначаючи необхідність особистої участі адвоката, повинен діяти в межах повноважень, передбачених законом, та навести належне обґрунтування такого рішення.

Загальне посилання на те, що «адвокат зобов'язаний прибути до суду», без урахування заявленого клопотання про відеоконференцію, без оцінки причин дистанційної участі та без вирішення питання мотивованою ухвалою не відповідає вимогам обґрунтованості та законності процесуальних рішень.

Крім того, обов'язок захисника прибувати для участі у процесуальних діях, передбачений статтею 47 КПК України, має тлумачитися системно з положеннями статті 336 КПК України.

Такий обов'язок означає необхідність забезпечити участь у процесуальній дії у визначеному законом та судом порядку. Він не може автоматично тлумачитися як обов'язок фізично перебувати у приміщенні суду в кожному випадку, коли закон і суд допускають участь у режимі відеоконференції.

Тому, якщо суд вимагає особистої явки адвоката, адвокат повинен:

- завчасно, у строк, встановлений статтею 336 КПК України, подати письмове клопотання про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції;

- послатися на статтю 336 КПК України, умови договору з клієнтом, обставини безпеки, стан здоров'я, місце перебування, значну відстань, технічну можливість дистанційної участі та інші істотні обставини;
- підтвердити готовність брати участь у засіданні з використанням належних технічних засобів;
- зазначити, що дистанційна участь не має на меті затягування судового розгляду;
- за необхідності запропонувати інші способи забезпечення участі – участь із приміщення іншого суду, залучення іншого захисника за погодженням із клієнтом або перенесення засідання;
- просити суд постановити мотивовану ухвалу у разі відмови в дистанційній участі.

Окрім того, якщо адвокат об'єктивно не може прибути до суду особисто, він, відповідно до статті 47 КПК України, зобов'язаний завчасно повідомити про це суд та надати підтвердження відповідних обставин, якщо їх розкриття не порушує адвокатську таємницю.

Адвокат не повинен залишати судове повідомлення без відповіді або безпідставно не з'являтися до суду, оскільки така поведінка може бути оцінена як неналежне виконання процесуальних та професійних обов'язків залежно від конкретних обставин.

У разі відмови суду в дистанційній участі адвокат має право: просити долучити до матеріалів провадження подане ним клопотання та заперечення; вимагати зазначення своїх заперечень у журналі судового засідання або технічному записі; отримати копію відповідної ухвали; оскаржити її у випадках і порядку, передбачених КПК України; посилатися на допущені порушення під час оскарження остаточного судового рішення.

Сам факт подання адвокатом клопотання про дистанційну участь та неможливості фізичної явки не може автоматично вважатися дисциплінарним проступком.

Водночас остаточна оцінка дій адвоката залежить від того, чи повідомив він суд завчасно, чи забезпечив належну комунікацію, чи мав об'єктивні причини для відсутності та чи не використовував дистанційну участь для безпідставного затягування провадження.

У свою чергу, суд має право організовувати судове провадження, визначати час, місце та порядок проведення судових засідань, перевіряти повноваження учасників і вживати заходів для забезпечення розгляду справи в розумні строки.

Однак реалізація цих повноважень повинна здійснюватися виключно на підставі та в межах закону.

Відтак суд не має права: змінювати умови договору між адвокатом і клієнтом; вимагати від адвоката вчинення дій, на які клієнт не надав повноважень, якщо такі дії виходять за межі закону та договору; зобов'язувати адвоката продовжувати надання правничої допомоги після належного припинення договору; визнавати сам факт дистанційної участі або відсутності особистої явки порушенням без дослідження конкретних обставин; підміняти процедуру дисциплінарного провадження власним висновком про наявність дисциплінарного проступку.

Якщо суд вважає, що особиста участь адвоката необхідна для проведення конкретної процесуальної дії, це повинно бути обґрунтовано з посиланням на відповідні норми КПК України та обставини справи.

При цьому суд повинен забезпечити пропорційність такого рішення, врахувати питання безпеки, реальну можливість прибуття адвоката, право клієнта на ефективний захист, можливість конфіденційного спілкування та недопустимість створення перешкод адвокатській діяльності.

Відповідно до ст. 29 Закону дія договору про надання правничої допомоги припиняється його належним виконанням. Договір про надання правничої допомоги може бути достроково припинений за взаємною згодою сторін або розірваний на вимогу однієї із сторін на умовах, передбачених договором.

Таким чином, якщо договір про надання правничої допомоги припинений або розірваний відповідно до його умов та вимог законодавства, адвокат не має правових підстав надалі здійснювати захист клієнта.

Сам факт призначення судового засідання не поновлює припинений договір та не створює нових повноважень адвоката.

Водночас припинення договору між адвокатом і клієнтом не повинно призводити до порушення права особи на захист.

Тому, якщо участь захисника у кримінальному провадженні є обов'язковою (ст. 52 КПК України), суд зобов'язаний у порядку, передбаченому статтями 48, 49, 54 КПК України, вирішити питання про: залучення іншого захисника; заміну захисника; надання клієнту можливості залучити іншого адвоката; відкладення судового засідання на строк, необхідний для забезпечення належного захисту.

З цією метою, для належного припинення участі у справі адвокат повинен:

- письмово повідомити суд про припинення або розірвання договору;
- зазначити дату та правову підставу припинення договору;
- надати суду документ, що підтверджує припинення договору, у частині, яка необхідна для підтвердження припинення повноважень і не порушує адвокатську таємницю;
- заявити клопотання про припинення його участі як захисника та вирішення питання про залучення або заміну захисника;
- повідомити клієнта про необхідність забезпечення подальшого захисту;
- за можливості сприяти передачі матеріалів та інформації новому захиснику з дотриманням вимог щодо адвокатської таємниці.

Повідомлення адвоката про припинення договору саме по собі не скасовує процесуального рішення суду про його допуск до участі у провадженні. Суд повинен розглянути таке повідомлення та постановити відповідне процесуальне рішення.

До моменту вирішення цього питання адвокат не повинен бездіяльно залишати ситуацію неврегульованою, якщо така бездіяльність може призвести до порушення права клієнта на захист.

Водночас суд не може використовувати необхідність забезпечення безперервності захисту для безстрокового примушування адвоката до виконання припиненого договору або для покладення на нього обов'язку здійснювати повний обсяг захисту без чинної договірної підстави.

Крім того, якщо судове засідання призначене на час, коли договір уже припинений, адвокат повинен завчасно повідомити суд про відсутність у нього повноважень та просити вирішити питання про участь іншого захисника.

Якщо ж суд наполягає на участі адвоката лише для розгляду питання про припинення його повноважень або заміну захисника, адвокат може взяти участь у такому засіданні дистанційно, якщо це відповідає обставинам справи та технічно можливо. Така участь не означає поновлення договору та не надає адвокату повноважень здійснювати подальший захист клієнта по суті.

У разі коли договір розірваний адвокатом в односторонньому порядку, окремо має оцінюватися дотримання адвокатом вимог закону, умов договору та Правил адвокатської етики щодо недопустимості безпідставного залишення клієнта без правничої допомоги.

Водночас питання правомірності розірвання договору та питання процесуального статусу адвоката після його розірвання не можуть підмінятися вимогою суду про продовження участі адвоката без належної правової підстави.

Відповідно, сам факт невиконання вимоги суду про особисту явку адвоката не є достатнім для висновку про наявність дисциплінарного проступку.

При оцінці дій адвоката мають бути досліджені: зміст договору про надання правничої допомоги; наявність і обсяг повноважень адвоката; чинність договору на відповідну дату; спосіб і своєчасність повідомлення суду; подані адвокатом клопотання; наявність поважних причин; технічна можливість дистанційної участі; поведінка адвоката під час провадження; наявність або відсутність умислу на затягування розгляду; фактичне забезпечення права клієнта на захист.

Крім того, рішення суду про направлення повідомлення до органів адвокатського самоврядування або висловлення судом припущення про можливий дисциплінарний проступок не є рішенням про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Також статтею 23 Закону забороняється втручання в правову позицію адвоката, у тому числі шляхом внесення подань чи окремих ухвал щодо неї, а також притягнення адвоката до відповідальності чи погроза нею через здійснення адвокатської діяльності (пункти 10, 11, 14).

Таким чином, питання про наявність дисциплінарного проступку вирішується виключно компетентним органом адвокатського самоврядування в установленому законом порядку із забезпеченням права адвоката на пояснення, захист та оскарження.

Дії адвоката, які відповідають цьому роз'ясненню Ради адвокатів України, не можуть бути поставлені йому за провину та мати наслідком накладення дисциплінарного стягнення в розумінні статті 69 Правил адвокатської етики.

З урахуванням викладеного Рада адвокатів України роз'яснює:

1. Адвокат-захисник зобов'язаний діяти в межах повноважень, наданих йому клієнтом, та дотримуватися умов чинного договору про надання правничої допомоги.

2. Умова договору про виключно дистанційну участь адвоката є обов'язковою для адвоката і клієнта, але сама по собі не створює безумовного обов'язку суду проводити кожне засідання дистанційно.

3. Суд може визначити особисту участь адвоката у судовому засіданні лише в межах повноважень, наданих законом, з урахуванням конкретних обставин справи та шляхом постановлення належно мотивованого процесуального рішення.

4. Якщо адвокат не може прибути до суду особисто, він повинен завчасно подати клопотання про дистанційну участь, повідомити про об'єктивні причини неможливості особистої явки та запропонувати спосіб забезпечення належної участі у провадженні.

5. Відсутність адвоката в приміщенні суду не може автоматично кваліфікуватися як неналежне виконання професійних обов'язків, якщо адвокат належно повідомив суд, заявив клопотання про дистанційну участь, був технічно готовий до участі та не мав наміру затягувати судовий розгляд.

6. У разі належного припинення або розірвання договору адвокат не має обов'язку продовжувати здійснювати захист клієнта без чинної договірної підстави.

7. Після припинення договору адвокат зобов'язаний невідкладно повідомити суд, клієнта та, за необхідності, інших учасників провадження про припинення своїх повноважень і порушити питання про заміну або залучення іншого захисника.

8. Припинення договору не повинно створювати перерву в обов'язковому захисті. У такому випадку суд зобов'язаний вжити процесуальних заходів для забезпечення участі іншого захисника.

9. Суд не має права поновлювати припинений договір, змінювати його умови або вимагати від адвоката здійснення захисту без належної правової підстави.

10. Питання про дисциплінарну відповідальність адвоката має вирішуватися не формально за фактом його фізичної відсутності в суді, а з урахуванням усіх обставин справи, змісту договору, дій адвоката, його повідомлень суду та фактичного забезпечення права клієнта на захист.
